

ATEŞİN DÜŞTÜĞÜ YER: TÜRKİYE’NİN YÜREĞİ, KOLLEKTİF VİCDANIMIZI YARALAYAN, “RUHUMUZU ÜŞÜTEN” KATLIAM

Yıldız AKPOLAT*

ÖZET

Bu rapor, 4 Mayıs 2009 tarihinde Mardin’in Bilge Köyü’nde, 7’si çocuk 44 kişinin ölümüyle sonuçlanan olayların sosyo-ekonomik ve sosyo-politik temellerini incelemektedir. Bu bağlamda raporun yazarı, çevre köyler de dahil olmak üzere Bilge Köyü’nde anket ve derinlemesine mülakat uygulamış; böylelikle bu vahşetin arkasındaki patriarkal ve feodal yapıyı analiz etmiştir.

MASSACRE IN BILGE VILLAGE

ABSTRACT

This report evaluates socio-economic and socio political patterns of the murder resulting the death of 44 people, happened in Bilge Village, Mardin, a city locating in the South Eastern Part of Turkey. In this context, the researcher carried out surveys and semi structured interviews in Bilge Village in order to understand the patriarchal and feudal structure of the brutality.

Giriş

Ateş bu sefer sadece düştüğü yeri yakmadı, bu öyle büyük bir ateşti ki tüm Türkiye’yi yaktı. 4 Mayıs 2009 akşamı Türk toplumu televizyonlarda gördüğü “Son dakika” haberine akıl erdiremedi, gördüğüne-okuduğuna inanamadı. Olayı duyduğumda ilk aklıma gelen bir tür soykırımla karşı karşıya kaldığımızdı. Hep beraber böylesi bir olayı anlamlandırmakta zorlanmamızın altında da, sanırım toplum olarak böyle bir hadiseye yabancı oluşumuz vardı. “Kök kazımak”, bir ailenin ya da soyun “kökünü kurutmak” bizim imgelemimizde bir fantezi gibidir ve bir deyim olarak beddualarımızın en korkuncudur. Ancak toplumsal kuralların (simgesel düzen) bastırıldığı imgesel olanın, yani alt beyinde fantezi olarak yaşayanın olgusal olabilmesi, ruhumuzu üşüttü. Her türlü toplumsal norm, insan doğasının toplumu yıkıcı dürtülerini bastırmak ile var olabilir. İnsanoğlu “homo homini lupus” olmaktan sıyrılır. Ancak hemen Marx akla geliverir, öncesinde ise Kant. Daha öncesinde de bağlantılı olarak, tüm ilahi dinlerin kökeni olan “evamir-i aşere”de ilk kural: Öldürmeyeceksin. Kural varsa eğilim vardır

ki, o kural da vardır. Kant, “insan aklı ile doğasını bastırıldığında insan olur” der. Marx ise, “İnsanın en büyük çelişkisi doğadır”. Rousseau hariç tüm toplum sözleşmeciler insanın doğal halinin kötü olduğunun, ancak akılları ile uygarlığı kurduklarında insanların iyi olabildiklerinin altını çizerler. Doğa ile doğrusal bağı koparmamış olanın, toplumsal düzene; yerleşik düzene geçememiş olanın, toplumsal değil doğal bir düzeni olur: Güçlü olanın haklı olduğu bir kural geçerlidir burada. Güçlü olmak ise öncelikle fiziksel güç ve sayıdır: “Dişe diş, kana kan, cana can”ın matematiği farklı insan grupları arasında fiziksel güç ve sayıyı dengelemektir. Yapısalcı yaklaşım için toplumsal yapının anahtarı, yerleşkenin fotoğrafı ve akrabalık sistemidir.

Şimdi bu kuram, Bilge Köyü olayına nasıl uyarlanabilir? İbrahim’den türeyen iki oğuldan biri, Veli’nin tek oğlu Ali’nin ailesi köyde yaklaşık üçte bir nüfusa sahipken; Osman’ın üç oğlundan türeyen ailenin nüfusu ise, köy nüfusunun üçte ikisini oluşturmaktadır. Köyde hem maddi zenginliğe hem de sayısal fazlalığa sahip olan, bu son aile koludur. Köyde iki açıdan da dezavantajlı olan aile kolundan olanların gerçekleştirdiği operasyon, aile kolları arasındaki sayısal dengeyi sağlamaya katkıda bulundu. İki grup arasındaki dengesizlik, dezavantajlı taraf için güvensizlik, korku, kıskançlık gibi duyguları tetiklemiş ve alt beyine gömülü olan “soykırım” fikri hortlamış olabilir. Gelenekler, insan aklının kadim bilgisi olması itibarıyla tecrübîdir ama, aynı zamanda insan aklının soyut yanının ürünü olan matematikle de doğrulanır: Dişe diş, kana kan, göze göz, cana can. Bir senden bir benden. Toplumsal denge matematik denge formüllerini insiyaki olarak devreye sokar. İnsanlar arılar gibi matematik ve geometriyi bilinçli olarak bilmeden, yani farkında olmadan, eylemleri ile dış dünyada olgusal olarak inşa ederler. Bu olay, kan davası değildir ancak kan davasının altındaki matematik dengeyi sağlayıcı geleneklerle uyumludur veya geleneklerin matematiğini bu olayda bulmak mümkündür. Ancak bu açıklama, olayı geleneklere indirgemek değil; geleneklerin de çıktığı alt beyine işaret etmektir veya alt beyini düzenleyen matematiğe gönderme yapmaktır.

Sosyolojinin kurucuları öncesinde sosyal düşünceyi üretenler için, temel sorun toplumdaki nüfus baskısına çare üretmektir. Bunun en eski örneği Platon sayısızdır ki ideal toplumun toplam nüfusuna işaret eder. Durkheim, nüfus baskısına önerilen en insani çözüm ile, geçim yollarının farklılaşmasıyla modern/organik topluma geçildiğini söyler. Daha önceki çözümler, geleneksel toplumun çözümleri ise dış göç, savaş, kıtlık, salgın hastalıklardır. Marx, üretim araçları kullanılarak doğanın insan ihtiyaçları için dönüştürülmeye başlanmasının nedenini yine nüfus baskısı ile açıklar. Yapısalcı sosyal antropolog Claude

Lévi-Strauss, toplumların hem nüfuslarını dizginlemek hem de toplum ile onu çevreleyen doğa arasındaki dengeyi korumak için tabu ve totem kurallarını inşa ettiğini belirtir. Demek ki toplumların birinci problemi nüfustur ki, sosyal düşünürlerin ilgilendiği ilk konu nüfus olmuştur. Maalesef nüfus problemi/baskısı, faillerin de alt beyinde temel bir sorunmuş, denilebilir.

Köydeki nitel görüşmelerde dikkatimi çeken karmakarışık bir yün yumağı haline gelmiş olan akrabalık ilişkileri oldu. Tabii ki bu durumda da yapısalıcı sayıtlı (toplumun yapısı için akrabalık sistemini çözmek) bu verinin çağırdığı kuram oldu. Köyden başka köye gelin gitmiş teyzemin “dengeme oturtamıyorum” dediği olay için veri düzleminde kalmak, ormanı görememektir. Kuramlar verileri anlamlı hale getirir ve veriler kuramın içini doldurur. Köyün en yaşlısı ile bir saate yakın aile seçeresi hakkında veriler topladıktan sonra bu verileri analiz ettiğimde şaşkınlığımı anlatamam. İki aile kolundan, mağdurların ailesi içten evlilik ile sürekli çoğalmış ve karşı tarafa (faillerin aile koluna) sürekli kız vermiş. Öncelikle neredeyse yedi kuşaktır endogamik evlilikler yapılmış. Kent merkezine 25 kilometre uzaklıkta bir ova köyünde tam bir kapalı toplum karşıma çıktı. Böylesi bir durum, kente uzak ve dağ köylerinde mümkündü belki ama burada nasıl olabildi? Çelebi Ailesi köyün yerlisi olmayan, köye sonraları gelen ve öncesinde çobanlık yapan göçebe bir ailedir. Başkalarının toprağına zorla, talanla el koymuş, yerleşik hayata yeni geçmiş bir topluluk eski toplumsal yapı kurallarını koruyabilmiştir. Doğadan henüz uzaklaşabilmiş bu ailenin içinde yerleşik hayatın değil, doğanın kurallarının hakim olması olasılığı çok yüksektir. O yüzden fizik dengeleri sağlamanın en eski yöntemini kullanmış olabilirler. Bir yere kadar kırmanın tanık bırakmamak gibi bir nedeni olabilir ama “bebeler” tanık olabilir mi? Veya “Eylemin amaçlanmayan sonuçları” mantığını nedenlere uygularsak şunu diyebiliriz: “Bilinçli nedenlerin bilinçsiz motivasyonları” alt beynin derinlerinden bariyerleri aşarak, kırarak kustu. Bu bariyerler pek de sağlam değildi.

Aile ve akrabalık sisteminde dikkatimi çeken önemli bir diğer husus ise, en kalabalık ve zengin olan tarafın diğer aile koluna sürekli kız vermiş olmasıydı. Bunun tek istisnası arada kalmış gelinlerden Pınar idi. Sanki iki aile kolu arasında toplumsal cinsiyet rolleri ayrılmış durumdaydı: Kız veren-kadın tarafı ve kız alan-erkek tarafı. Karşı tarafın kadınlarına sahip olan onun mülküne de-ki bu legal bir mülk değil gasp edilmiş bir mülk- gaspla sahip olmak istemiş olabilir. Burada olayı meşrulaştıran iki tane gelenek vardır: Kadının mülkü erkeğe aittir ve çalanın malını çalmak mubahtır (ilahi adalet). Dengelemek yine karşımıza çıkıyor.

Köye sonradan gelen Çelebi ailesi, köyün yerlilerini 1984'deki bir kan davası ile köyden kaçırmıştır. Mülkü gasp eden bu aile, 1994'de rant paylaşımında yaşadığı bir anlaşmazlık ile bu sefer kendi arasında ilk yarılmayı yaşamış ve bir Ramazan günü mağdur aileden altı kişi katledilmiş; ancak mağdur ailenin ifadesine göre, zanlılar olayı terör örgütüne yüklemeyi başarmışlardır. Bu sefer “Allah razı gelmedi ki olayın üstü örtülsün” demektedirler.

Köyde önemli bir izlenim de, köylü insanların kendi acılarına yabancılaşmalarıdır. Özel alana ait olan kayıp duygusu ile biçimlenen yas tutma ve ölenin ardından ölünün evinde mevlit okutma gibi ritüelleri köylüler gerçekleştirememektedirler. Acıları “resmileşmiş” ve “alenileşmiştir. Bundan ve basına duyulan tepkilerden ötürü, köylülere görüşme için güven telkin etmek; hatta üniversite kimliğini göstererek basın mensubu olmadığımı ispatlamak zorunda kaldım. Ancak buna rağmen mesafeli idiler. Olayın ardından konu hakkında kapsamlı bir çalışma yapmak için köylülerin dışarıdan gelenlere karşı olan mesafesinin azalmasını beklemek daha doğru olacaktır. Bu çıkarım ve yorumlar, ancak çözümler konusu olduğunda çok önemlidir. İlk akla gelen kesinlikle endogamidir. nesiller boyu süren kardeş çocukları ile evlenmedir (ki adı konmamış bir tür “ensest”dir, bu kadar çok ve devamlı aile içi evlenmeler). Bu tür evliliklerin, kesinlikle dışarıya mal çıkartılmaması ile ilgili feodal aile mülkiyet ilişkileri ile bağı açıktır. Aile ve aşiretin bölgede birey üzerindeki baskısının kaldırılmasında devlet kurumlarının güvencesi kaçınılmazdır. Bir kadim sivil toplum örgütlenmesi olan aşiret yapısı, bireyi boğmaktadır ve onun bireyselleşmesi ve modernleşmesi önündeki en önemli engeldir. Ele alınan olay, bir aşiret hadisesi değildir ama benzer bir aile yapılanması söz konusudur. Modern bireyin kendi sorumluluğunu taşıyabilecek denli özgür olması gerekir. Her ihtiyacı ve özellikle güvenliği aileye bağlı bireyler, bir tür geleneksel topluluk sözleşmesi ile kendi canlarını da bu ailelere teslim etmektedirler. Hal böyle olunca, can güvenliğinin garantörü, o canın sahibi de olmakta ve söz konusu can, istendiğinde emanet edilen sahip tarafından alınabilmektedir. Bölgede, özellikle eğitim verenlerin bölge dışı, yaşam tarzı, kültürü ile modernleşmiş, ancak motivasyonu yüksek genç bireylerden oluşması çok önemlidir. Zorla değil empatiye dayalı bir modernleşme için rol-model alınacak çocuklara örnek olabilecek öğretmenler şarttır. Kültürü anlamak için iç bakışa (emik), ancak değiştirmek için dış bakışa (etik) ihtiyaç vardır. Yoksa her şey o kültür için “normal” olarak değerlendirilebilir. Belirli bir kültüre göre “normal” olan, bu “normal” in etik olarak değerlendirilip müdahale edilemeyeceği anlamına asla gelmemelidir.

Son olarak yörede rastladığım bir kamyon arkası yazısı çok manidardı: “*İnsanları Sev Ama Güvenme.*” Güvenmediğin insanı sevebilir misin ya da sevmediğin insana güvenebilir misin? Kendi içinde paradoksal bir gülmedir. Cümlenin her yanı diğer yanını imkansız kılmaktadır. Neticede, artı eksiye götürür: Sıfır -veya artı eksiye nötralize eder. Öyleyse cümle şu hale gelir: “*Ne Sev Ne Güven.*” Yöre insanının ruh halini bu biçimin altında okumak mümkündür. Kimseye güvenmeyen kimseyi sevemez. Bunun sonucu ise korkudur, korku ise insanları saldırgan yapar: Öyle ki “bebeleden” bile korkar hale geliriz. Düşmandan korkmamamın kestirme yolu ise onu ortadan kaldırmaktır. Çünkü “*Su Uyur Düşman Uyumaz.*” Bulduğumuz coğrafya Ortadoğu ve Balkanlar, şiddeti ve kanı “normal”leştirilmektedir. Bölgesel boyuta uzanan yapısal koşulları da ihmal etmememiz gerekir.

Bilge Köyü Olayı

- ❖ Konu; 4 Mayıs 2009 Mardin ili Mazıdağı ilçesine bağlı Bilge Köyü’nde yaşanan akrabalar arası çatışma.
- ❖ Metodoloji; Yapısalcı aile akraba ve evlilik sistemleri analizi. Claude Lévi-Strauss’a göre, toplumların temel sorunu nüfus ile geçim arasında denklik sağlamaktır bu yüzden toplumlar tabu ve totemi geliştirmiştir.
- ❖ Teknik; Örnek olay analizi.
- ❖ Bu analizden elde edilen veriler ile saha araştırmasının hipotezleri inşa edilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

- ❖ Toplumsal düzen, alt beyinde yatan imgesel düzenin bastırılması ile mümkündür (Lacan).
- ❖ Toplumsal düzen, alt beyinde yatan yıkıcı insan güdülerine rağmen var olur.
- ❖ Toplumsal normlar ile insan ‘Homo homidi lipus’ olmaktan kurtulur (Hobbes).
- ❖ Evamir-i aşere’de ilk kural: Öldürmeyeceksin (Dinsel norm yıkıcılığı bastırmak için).
- ❖ İnsan, akli ile doğasını bastırdığı ölçüde insandır (Kant).
- ❖ İnsanın en büyük çelişkisi doğadır (Marx).
- ❖ Doğal düzende doğa kanunu hakimdir: Güçlü olan haklıdır.
- ❖ Dişe diş, kana kan, cana can; geleneğin matematiği. (Sayıltı).
- ❖ Nüfus sayısının eşitlenmesi toplulukta güç dengesini sağlar (Sayıltı).

Yapısalcı Analizden Elde Edilen Veriler

Bilge Köyü'nde İbrahim'den türeyen iki aile kolu vardır. İbrahim oğlu Veli'den türeyen aile kolu (amca tarafı), köyde toplam nüfusun üçte birine sahipken, İbrahim oğlu Osman'dan türeyen aile kolunun (dayı tarafı) nüfusun üçte ikisine sahip olduğu görülmüştür. Amca tarafı kendi içlerinde evlilikler ve berdel ile çoğalmış ve amca tarafına kız vermiştir. Bu kol, deyim yerindeyse “kız üretme çiftliği” gibi çalışmıştır. Katliamda amca tarafı, nüfusu fazla olan, rantta büyük pay alan dayı tarafını ortadan kaldırmaya çalışmıştır.

Verilerin Yorumu

Kapalı/geleneksel toplumların analizi, aile ve akrabalık sistemlerinin analizi ile mümkündür. İki aile kolu arasındaki nüfusun dengesizliği, geçim aracı olan illegal rant üzerinde çatışmaya neden olmuştur. Bu son katliam ise iki aile kolu arasında yaşanan üçüncü olay niteliği taşımaktadır. Kapalı/mekanik/geleneksel topluluklar, artan nüfusu beslemek için yeni geçim yolları bulamayınca, içeride nüfusu baskılayanın yollarını arar (Durkheim). Bu yolların başında soykırım, salgın hastalıklar, dış göçe zorlama ve böylesi katliamlar yer alır. İki aile kolu arasındaki dengesiz nüfus yapısı, zayıf tarafta korku endişe yaratmış olabilir. Alt beyine gömülü olan matematiksel denklemin hortlayarak nüfus baskısını azaltmak üzere hareket ettiği düşünülebilir; çünkü insanlar arılar gibi bilinçsizce toplumsal düzen inşa ederler (Holistik yaklaşımların temel tezi).

Nitel Görüşmenin Düşündürdükleri

Bilge Köyü'ndeki yaşlı bir teyzenin olaya ilişkin “dengeme oturtamıyorum” yorumu, görünür olanı anlamak için kuramsal açıklama gerekir yoksa veri düzleminde kalmak bilimsel açıklama getirememektir. Bu haseble realist epistemoloji ile yapısalcı kuramsal açıklamalar bir araya getirilmiştir. Kent merkezine 25 km uzaklıktaki bir köyde yedi nesil nasıl içten evliliklerle köy-akraba topluluğu oluşturabilmiştir? Çelebi Ailesi, henüz 25-30 yıldır yerleşik hayatta yaşamaktadır. Köyün toplumsal yapısı yerleşik ve tarımcıdır, ancak bu köy sakinleri yeni göçerlikten vazgeçmiştir ve tarımcı değildir. Bu yüzden, köy-akraba topluluğunda dinsel yerleşik normlar değil, doğanın kanunları hüküm sürmektedir. Kapalı topluluklarda birey, geleneklerin bilinçsiz uygulayıcısıdır. Bireysel akıl değil, topluluğun ortak bilinçaltı insanları yönlendirir. Bu çalışmada, onto-ontoloji ve metodoloji tutarlılığı takip edilmiştir: Kapalı toplum, holistik organizmacı kuramlar ve yapısalcı analizler uygulanmıştır.

Mardin Saha Araştırması

- ❖ Bilge Köyü'nde saha araştırması 15-29 Haziran 2009'da yapılmıştır.
- ❖ Bu araştırma, Mardin iline bağlı on ilçe ve sorunlu 17 köy üzerine yapılmış bir araştırmadır.
- ❖ Araştırma, Mardin Valiliği'nin istemi ve lojistik desteği ile yapılmıştır.
- ❖ Araştırmada iki sosyolog, bir sosyal antropolog, üç rehberlik uzmanı ve dört anketör yer almıştır.

Metodoloji

- ❖ Toplam evrenden 636 kişiye anket uygulanmıştır.
- ❖ Tesadüfi tabakalama örneklem tekniği ile katılımcılar belirlenmiştir.
- ❖ Ayrıca 17 köye köy monografisi uygulanmış ve veriler karşılaştırmalı olarak yorumlanmıştır.
- ❖ Anket soruları, Durkheim'ın "Kolektif bilinç atasözlerinde yansır" tezi ile operasyonelleştirilmiştir.

Kavramsal Çerçeve

- ❖ Feodal aile mülkiyeti ve endogamik evlilik arasındaki ilişki.
- ❖ Şiddet: Bireyin kendini ifade etmesinin önlenmesi (BM tanımı).
- ❖ Kapalı toplumda birey topluluğa hasredilir.
- ❖ Bireye uygulanan bu şiddet şiddeti doğurmaktadır.
- ❖ Bireyin kendisini ifade etmesi önlenince, birey kültürün altını oyarak (saman altından su yürütme) topluluğa karşı hınç, haset, kıskançlık duyguları ile saldırmaktadır. Bu psişik hallerin altında geleneksel topluluğun bireyi ezmesi vardır.
- ❖ Amaca ulaşmak için meşru yollar tıkanınca illegal ya da gayr-i meşru yollar yaratılır (Merton anomie kuramı).
- ❖ İnsanın iki yanı vardır; ferdi ben ve sosyal ben. Eğer kültür ferdi ben'e kapı açmaz ise, o kendi yolunu kültürün yeraltından açar.
- ❖ Aile arası şiddet ile toplumsal yapı arasında ilişki vardır (Sayılı).
- ❖ Kapalı toplumsal yapı aile ve akrabalar arası şiddeti körükler.
- ❖ İnsanın, hem güvenlik arayışı hem de özgürlük istemi vardır (Freud ve Rousseau).
- ❖ İnsan en çok ihtiyaç duyduğundan nefret eder. Birey, öteki insan ve kurumlara karşı kararsız bir ruh hali içindedir (Yeni işlevselcilik).

Mülkiyet İle İlgili Veriler

Toprak reformu, aile mülkiyetini parçalayamamıştır. Aile içinde en büyük olan erkek kardeş, tarımsal üretimin ve elde edilen gelirin dağıtımında söz sahibidir. Hal böyle olunca, birey aileden özgürleşmemektedir. Toprak mülkiyeti özelleşse dahi, kana dayalı sıkı aile bağı ve toprağın parçalanması halinde verimin düşmemesi için, toprak mülkiyeti fiili olarak aile; yani feodal mülkiyet şeklinde devam etmektedir. Kız çocuklarına miras verilmemektedir, bunun nedeni ise, onların değersiz olarak görülmesi değil, aile mülkiyetinin parçalanmamasıdır. Amcaoğluna verilen kız, aile içi kaldığı için mirasa da gerek kalmamaktadır. Kız çocuğu akraba sayısını, erkek çocuğu nüfusu arttırmaktadır. Bu itibarla kız çocukları aile ve akraba sayısını arttırmak için evlendirilmektedir. Claude Lévi- Strauss'a göre, kadın değiş tokuşu erkekler arasında sulh sağlamaktadır. Bu ise Bilge Köyü örnek olayında oldukça önemli bir yer tutmaktadır.

Kan Davalı Ailelerin Ortak Paydaları

Köy monografilerinde görülmüştür ki, husumetli aileler, Çelebi Ailesi ile benzer nitelikler arz etmektedir. En başta zayıf taraf saldırgandır. Amca tarafı, dayı tarafına saldırmaktadır. Çatışma nedeni, üretim ve geçim araçları üzerindeki mülkiyettir. Kadın, toprak, hayvan ve su mülkiyeti gibi üretim araçları için çatışma yaşanmaktadır. Namus kavgalarının altında, kadının üretim aracı olma hali vardır. Kan davasının çözümü için köy dışı göç vermektedir ama sorun ortadan kalkmamaktadır. Yapısal olan sorun, yapısal çözüm gerektirir. Köylerin yerleşim biçimi toplumsal yapıyı yansıtmaktadır, husumetli ailelerin genellikle ayrı mahallelerde yaşaması bunun bir göstergesidir. Bazen kapışmak için dip dibe de oturmaktadırlar. Durkheim'in ceza evriminin iki kanununa göre, bir toplum ne kadar geleneksel ise, cezalar o kadar sosyal, bir toplum ne kadar bireysel ise, cezalar o kadar bireyseldir. Köy-akraba topluluğunda eğitim ve farklı meslekleşme artarak aileden kopmalar yaşandıkça, sorumluluk bireyselleşmektedir. Bu bağlamda kızların eğitimi nüfusun modern biçimlerle baskılanmasında elzemdir.

Şiddet ve Kültür Verileri

- ❖ Örneklemin %51'i erkek, %49'u kadındır.
- ❖ 19-35 yaş arası yoğunlaşma % 50 oranında görülmüştür.
- ❖ Örneklemin %50'si yaşadıkları köyde doğmuştur.
- ❖ Örneklemin %64'ü evlidir.

- ❖ %66'sının eşi akraba değildir. Geriye kalan üçte bir oranında akraba evliliği söz konusudur.
- ❖ Örneklemin $\frac{1}{4}$ 'ü okuryazar değildir.
- ❖ Örneklemin $\frac{1}{4}$ 'ü çiftçi ve esnaftır. Muhafazakâr geleneksel meslek grupları ağırlıktadır.
- ❖ Örneklemin $\frac{1}{3}$ 'ünün hane kişi sayısı 10 ve üstüdür. Geniş ve kalabalık aile yaşantısı hakimdir.
- ❖ Örneklemin $\frac{2}{3}$ 'ü çekirdek aile tipine sahiptir.
- ❖ Örneklemin $\frac{1}{3}$ 'ü aşiret mensubudur ancak Mardin ilinde aşiret bağı diğer illerden farklı olarak dağılmıştır, birey üzerinde aile ve akrabaların baskısı vardır. Aşiret yapısı dağılınca köy-akraba grupları arasında otorite dağılmıştır. Dolayısıyla, parçalı bir sosyal yapı söz konusudur.
- ❖ Örneklemin yarıya yakını ailesinin maddi durumunu “orta” olarak değerlendirmektedir.
- ❖ Örneklemin $\frac{2}{3}$ 'ü Kürt, $\frac{1}{3}$ 'ü ise, Arap'tır.
- ❖ Örneklemin %85'i Şafi'dir. Şafilik katı kuralları ile bilinir ancak yörede din bir ahlaktan ziyade ibadetler bütünü olarak algılanmaktadır. Bu yüzden kan davalarında din etki edememektedir, çünkü toplumsal yapıda sosyal ilişkiler kana dayalıdır. Din kardeşliği toparlayıcıdır, buna erişilememiştir.
- ❖ Örneklemin %55 i ilçelerde, %45'i ise köyde ikamet etmektedir.

Toplumsal Yapı-Kültür ve Şiddet

- ❖ Örneklemin % 30'u “Dayak cennetten çıkmadır” ifadesine katılmaktadır. Bu ise, şiddetin kutsallaştırılmasını göstermektedir.
- ❖ Örneklemin çoğunluğu, dış baskılar ile yönlendirilmeye direniş göstereceğini ifade etmektedir.
- ❖ Örneklemin %84'ü “Kadının karnından sıpayı ve sırtından sopayı eksik etmeyeceksin” sözüne katılmamaktadır.
- ❖ Kadın örneklemin % 55'i “Kocamdır hem döver hem sever” ifadesine katılmaktadır.
- ❖ Örneklemin % 63'ü “Kızını dövmeyen dizini döver” ifadesine katılmaktadır.
- ❖ Örneklemin %52'si “Tekdir ile uslanmayanın dayak hakkı” olduğu atasözüne katılmaktadır.
- ❖ Örneklemin % 37'si geleneğin matematiksel denklemine katılmaktadır.

- ❖ Örneklemin % 45'i “Şeriatın kestiği parmak acımaz” sözüne katılmaktadır.
- ❖ Örneklemin yarıya yakını “Namusa hanel getirenin cezasının ölüm olduğu” nu söylemektedir.
- ❖ Örneklemin dörtte biri aşiretin kestiği cezanın uygulanması gereğini bildirmektedir.
- ❖ Örneklemin üçte ikisi “Akrabanın ettiğini akrep etmez” sözüne katılmaktadır. Bu veri araştırmanın temel tezi olan, yakın akraba ilişkilerinin şiddet ürettiğine dair önermeyi onaylamaktadır.
- ❖ Örneklemin %95'i “Et tırnaktan ayrılmaz” demektir. Bu da hipotezimizi doğrular, akrabalık ilişkileri ne olursa olsun yakındır ve kopmaz.
- ❖ Örneklemin yarıdan fazlası “Kardeş kardeşi hem bıçaklar hem de kucaklar” demektir. Bu ise, akrabalık ilişkilerinin kararsızlığını göstermektedir.

Şiddet ve Korku

- ❖ Örneklemin % 77'si “Su uyur düşman uyumaz” sözüne katılmaktadır. Bu veri ise, bize şiddetin korku ile tetiklendiğini göstermektedir.
- ❖ Örneklemin % 45'i “Düşmanın oğlu düşman olur” diyerek düşmanlığın “genetik bir akıcılığa sahip olduğunu” ifade etmektedir.
- ❖ Bununla birlikte örneklemin %77'si “Irak düşmandan zarar gelmeyeceğine” inanmaktadır.
- ❖ Örneklemin %94'ü “Kişinin haddini, yani sosyal sınırlılıklarını bilmesi edeptir” demektir.
- ❖ Örneklemin % 84'ü “ilahi adalete” inanmaktadır. Bu veri bize, insanların sosyal sınırlar içinde yaşadıklarını ve bunu kabul ettikleri anlamını sunmaktadır. Kadercilik ataleti beraberinde getirmektedir.
- ❖ Örneklemin % 63'ü ise, emre itaati onaylamaktadır.

Karşılaştırmalı Veriler

Bağımsız değişken olarak en fazla gelir seviyesinin etkili olduğu görülmüştür. Bunu, 19 değişken ile meslek türü, 18 değişken ile cinsiyet, 17 değişken ile eğitim seviyesi, 13 değişken ile yerleşim türü, 9 değişkenle medeni hal, 8 değişkenle yaş, 5 değişkenle doğum yerinin türü izlemektedir.

Karşılaştırma Verileri

Şiddete olan yaklaşımda en az mezhep ve etnik grup türü etkilidir. Mezhepsel farklılık, beş değişkeni, etnik farklılık ise üç değişkeni etkilemektedir. Bu da bize, şiddet ve kültür ilişkisi ile toplumsal yapı üretimi ve sorununu göstermektedir. Belirli toplumsal yapılar, buradaki kana dayalı kapalı toplum yapısı şiddeti beslemektedir.

Örnek Karşılaştırmalar

Gelir seviyesi yükseldikçe şiddeti onaylayan geleneksel yargılardan uzaklaşma söz konusudur. Ancak ilginç olan, en yüksek gelir seviyesinin, geleneksel yargıları en fazla onaylamasıdır. Bu da Türkiye’de son 10-15 yılda muhafazakâr kesimlerin ekonomik olarak yükselmesi ile açıklanabilir. Örneğin memurlar, en eğitilmiş ve kentli kesim olarak geleneksel şiddet yargılarından en uzak olanlardır. Kadınlar, en fazla boyun eğici olanlardır ancak namus uğruna canı alınan kadın olduğu için, bu bahiste erkek olmak belirleyici olmaktadır. Okur-yazar olmayandan lise mezununa kadar, geleneksel şiddet kalıplarını onaylama yüzdeleri çok fazla mesafeli olmamakla beraber, üniversite mezunu olmak birden hızlı bir kopuşa neden olmaktadır. Köy doğumlu olanlar şiddeti daha fazla normalleştirip içselleştirmişlerdir. Genç ve bekar olanların geleneksel şiddet yargılarından daha uzak olduğu görülmektedir.

Öneriler

- ❖ Bireyin kana dayalı aile ilişkilerinden, dolayısıyla geleneksel şiddet kalıplarından uzaklaşması için eğitilmiş ve meslek sahibi olması gerekmektedir.
- ❖ Bölgedeki hızlı nüfus artışı, üretim ve geçim araçları üzerindeki çatışmayı arttırmaktadır. Nüfus bir şekilde baskılanmalıdır.
- ❖ Doğum kontrol yöntemleri, özellikle kız çocuklarına ilköğretimin 6. sınıfından itibaren verilmelidir.
- ❖ Köylerde ilköğretim okulları yapılırsa aileler kızlarını okutmaktan imtina etmeyeceklerdir, ancak taşınmalı eğitim ile kız çocuklarının başka köylere göndermekten imtina edilmektedir.
- ❖ Bir toplum ya kapitalizmin içerden gelişmesi ile ya da devletin dışarıdan müdahalesi ile değişir.
- ❖ Bölgenin geri kalmışlığı göz önünde bulundurulursa toplumsal yapının değişiminde devletin dışarıdan bilinçli müdahalesinin kaçınılmaz olduğu anlaşılmaktadır.

- ❖ Mardin ili araştırması bize göstermektedir ki, bölgede sivil hakların gelişimi ve bireylerin en başta kendi aile bireyleri karşısında korunmaları elzemdir. Bölgede sivil insan haklarının gelişimi (doğal haklar) devletin garantörlüğünü icap ettirmektedir.

SON NOTLAR

* Yrd. Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Erzurum.